

PAGESOS CONTRA NOBLES

REVIVIM LES REVOLTES REMENCES DEL SEGLE XV

Després de moltes dècades d'abusos i penúries al camp, a mitjan segle XV la pagesia catalana va dir prou. Dos homes de diferent tarannà, Francesc de Verntallat i Pere Joan Sala, van encapçalar la primera revolta popular de la nostra història, una revolució que va fracassar en les formes però no en el fons. A partir d'aquell moment, les classes oprimides van saber que units podien lluitar pels seus drets... i sortir-se'n. PER **AGNÈS ROTGER**, AMB L'ASSESSORAMENT D'**ÀNGEL CASALS** I **VALENTÍ GUAL**

A FAVOR DE LA CAUSA. Ducat d'or encunyat durant el regnat d'Alfons el Magnànim. El rei va ser favorable als remences, permetent-los de crear el Sindicat i organitzar-se.

En Joan estava molt preocupat. Acabava de saber que la dona del seu senyor havia donat a llum i això era una molt mala notícia. Ho sentia per la pobra criatura, per la família que li havia tocat, però sobretot estava anguniós perquè ell també acabava de tenir un fill. Això volia dir que en qualsevol moment, quan al castell se'n assabentessin, podrien cridar la seva dona per anar a fer de dida. Si passava això, el seu nano quedaria condemnat: sense la llet i la cura de la seva mare, com podria sobreviure? A en Joan, del neguit, se li feia un nus a l'estómac i no podia ni empassar-se el pa del matí, i tot el dia, al camp, anava cansat i mig marejat. Es volia enganyar: potser no se'n assabentarien, que havia estat pare de nou. I si intentés amagar el nadó? Era una idea absurda: a la Vall tot se sabia. En alguns moments fins i tot pensava a fugir a ciutat d'amagat, intentar arribar a Girona o a Perpinyà, o potser fins i tot Barcelona, on ningú no els coneixeria i podrien ser ciutadans lliures. Però com arribarien tan lluny a peu amb una dona partera i quatre marrecs?

I si el senyor ho descobria, ja es podia oblidar de la família, de la llibertat i fins i tot potser de continuar tenint el cap sobre les espatlles. Per deixar el mas hauria de pagar 60 sous, una quantitat que no tenia ni en somnis. No pas amb aquestes collites tan minses. No hi havia res a fer: hauria d'esperar amb el cor congut que el senyor trobés una altra dona per

alletar seu petit, i si escollia la seva, resar perquè el nen sobreviés. Així era la vida moderna dels remences: estaven a mercè dels senyors des de feia moltes generacions.

El pare li havia explicat que a la seva època això també era molt normal. Una germana va haver de criar el fill del senyor i veure com moria el seu. I també explicava que quan al veí se li va cremar el camp de blat, el senyor li va exigir un terç dels béns com a compensació per haver estat negligent amb les seves propietats. Fins i tot (i això ho explicava quan no hi havia la mare davant), deien que un senyor de la Muntanya, per allà la Vall d'en Bas, havia fet pagar una quantitat de diners a un pagès quan es va saber que l'esposa li havia fet el salt. "Cornut i pagar el beure!", deia empipat el pare.

UN FRÀGIL EQUILIBRI DE FORCES

Tot allò havia estat el pa de cada dia. Però un bon dia, els remences s'havien organitzat, i havien aconseguit que el 1455 el rei Alfons el Magnànim suspengués els *mals usos*, que eren tots els abusos que cometien els senyors contra ells. Això va permetre a en Joan de viure amb tranquil·litat fins a la seva edat adulta, però era un triomf fràgil, que depenia massa de l'equilibri de forces entre el rei i la noblesa i l'alt clergat. Els remences havien defensat la seva causa per tots els mitjans, però no havien aconseguit un compromís definitiu per resoldre el problema. I el 1481, el nou rei Ferran el Catòlic va aprovar una constitució que restablia tots els drets als senyors. I amb això, alguns van perdre la paciència definitivament.

El problema venia de molt lluny: ja feia quatre-cents anys que els pagesos catalans havien cedit les seves propietats i part de la seva llibertat a canvi de la protecció dels senyors

ELS TRAÇOS DE L'ÈPOCA

En aquesta il·lustració realitzada especialment per a *Sàpiens*, l'artista Leo Flores s'ha inspirat en els gravats sobre fusta d'aquella època, i ha comptat amb les indicacions dels nostres assessors històrics sobre la indumentària i l'armament dels pagesos revoltats. Les seves proteccions eren modestes, una armilla de cuir sobre una cota de malla, i la seva arma favorita, la ballesta.

IL·LUSTRACIÓ: LEO FLORES

CONTACTO

feudals —i l'Església—, i havien vist com ells els anaven arrencant els drets, un per un, fins a convertir-los en la casta més baixa i menyspreada de la societat. Els anomenats “mals usos”, que donaven poder al senyor per treure profit econòmic dels pagesos en les circumstàncies més diverses (si morien sense fer testament, si es malmetia una collita, si eren estèrils...) s'havien legalitzat en textos legals com els *Usatges de Barcelona* del segle XII. Un d'aquests mals usos, el que obligava els pagesos a pagar una gran quantitat de diners si volien abandonar el mas, va acabar donant nom a aquest col·lectiu que representava un quart de la població catalana: eren els “remences”.

TEMPS DE SERVITUDS

I a aquesta situació de semiesclavitud oficial s'hi sumava el que es coneixia com a “costums intolerables”, l'origen dels quals no estava clar, com l'obligació de les dones de fer de dides dels fills dels senyors, encara que per això haguessin de desmamar els seus propis fills; el famós “dret de cuixa” i el dret de maltractament, que donava carta blanca a qualsevol acte de violència que plagués al senyor. Tot plegat, una llista d'abusos que patien milers de famílies que encara tenien record dels seus temps de llibertat plena i que ara no podien fer un pas sense el vistiplau del senyor i, sobretot, sense passar per caixa.

Els remences, controlats i atemorits, no ho tenien fàcil per canviar la situació. Però contra tot pronòstic, es van organitzar. Els primers actes de rebel·lia van tenir lloc al final del segle XIV, quan el país es va començar a refer

Durant la guerra civil catalana, els reis van rebre el suport dels remences, que esperaven alliberar-se de l'opressió feudal com a recompensa. Però no va ser així

UN ABANS I UN DESPRÉS. L'epidèmia de pesta (dalt, enterrament de víctimes) trasbalsà l'equilibri social, polític i econòmic europeu. A Catalunya, les càrregues sobre els pagesos es van reduir, fet que afavoriria les futures reivindicacions. Al costat, un pagès i un cavaller representen David i Goliat en una il·lustració medieval.

dels efectes de la devastadora pesta negra que el 1348 havia matat un terç de la població. Durant l'epidèmia, els senyors van donar una mica de corda als seus vassalls, i després, quan la van voler tornar a tibar, no els va ser tan fàcil. Els remences havien tastat una certa llibertat, i ara no estaven disposats a fer un pas enrere i viure tan oprimits com els seus pares.

Les primeres accions de protesta van ser tímides: cavar una fossa davant de la casa del senyor o plantar una creu a un camí com a advertència. Només eren símbols, però van posar tan nerviosos els poderosos que van acabar prohibint-los. Eren temps molt convulsos a tot Europa; la pesta va trasbalsar els equilibris socials i polítics, va provocar una crisi econòmica profunda, i hi va haver un moviment general de contestació de l'ordre establert —l'anomenada “primera generació revolucionària”. A Catalunya, la pagesia tenia clares les seves reivindicacions: abolir els abusos i els maltractaments. I davant la inutilitat d'aquells petits actes de violència, van decidir provar noves vies.

UN FRÀGIL EQUILIBRI DE FORCES

Calia aconseguir una organització àmplia i ben musculada, que no tingués por de jugar la carta política. De bastir-la, se'n van ocupar els remences “grassos”, els pagesos que s'havien enriquit durant el desgovern ocasionat per la pesta, o que venien d'una casta més alta i tenien certa formació. Van seguir el principi que l'enemic del teu enemic és el teu amic. I com que els nobles sempre estaven en tensió amb els reis, la monarquia es va convertir en el millor aliat dels remences. És cert que era un aliat interessat i voluble, però va ser clau per obtenir alguns dels guanys més importants de la lluita dels pagesos.

Alfons el Magnànim va ser un dels reis que més va ajudar la causa remença. A mitjan segle XV va autoritzar que els remences es reunissin per organitzar-se i preparar el plet que volien presentar a l'audiència reial. Alfons hi enviava un oficial, que

donava cobertura legal a la trobada i també en garantia la protecció. Es van fer més de tres-centes reunions, que van servir per crear el Sindicat Remença i per escollir els seus representants d'entre les vint mil famílies que en formaven part. Per primer cop a la història, els pagesos s'unien per fer un front comú de grans dimensions. Aquella vida previsible i miserable, plena de terror per les arbitriarietats dels senyors, podia canviar.

Va ser també el rei Alfons qui el 1455 va accedir a suspendre temporalment l'aplicació dels mals usos, a canvi de tres florins per cada família que volgués aquest servei. Però els senyors no estaven disposats a acatar la sentència. I així va ser com els remences van prendre les armes i van començar la primera guerra.

DEU ANYS DE GUERRA ENTRE CATALANS

Al crit de “El temps de la servitud ja ha passat!”, els pagesos van provocar aldarulls a la vall d'Hostoles, a la vall d'en Bas, a Santa Pau i a Castellfollit de la Roca —llocs que formaven part del que es coneixia com *la Muntanya*, el cor de la zona remença. El control d'aquests territoris, els més castigats per l'opressió feudal, va ser de gran utilitat quan els remences van fer costat al germà i successor d'Alfons, Joan II i a la seva esposa, la reina Joana Enríquez durant la guerra civil catalana (1462-1472). Els reis es van enfrontar amb la noblesa catalana, que no els acceptaven, i van rebre el suport remença, que confiaven que si lluitaven contra l'enemic comú, rebrien com a recompensa la llibertat que anhelaven. Però no va ser així: quan deu anys més tard va acabar la guerra civil triomfant, el monarca no va resoldre el conflicte, sinó que es va limitar a deixar les coses més o menys com estaven i gratificar alguns dels pagesos que havien destacat més. Entre ells, Francesc de Verntallat, nomenat capità reial, que amb el seu miller d'homes organitzats havia guanyat per a la corona les terres des del Pirineu fins a la Selva i el Montseny.

ELS MALS USOS

ELS ABUSOS SENYORIALS

Els mals usos eren drets que els senyors tenien sobre els seus vassalls i van arribar a regular-se per llei. La seva abolició va ser una de les principals reivindicacions del moviment remença. Aquestes eren els principals:

REMENÇA: Els pagesos estaven lligats a la terra i no se'n podien anar sense pagar una quantitat de diners al seu senyor. D'aquest lligam, se'n deia “servitud de la gleva”, i era una condició permanent i hereditària, que afectava tota la família i descendents.

ÀRSIA: En cas que el camp o el mas es malmetessin a causa d'un incendi que es pogués imputar a la negligència del pagès, el senyor podia imposar una indemnització.

INTESTIA: Si un pagès moria sense fer testament, la família havia de lliurar un terç de les seves propietats al senyor. En cas que no hi hagués vidua ni fills, el senyor se'n quedava fins a la meitat.

EIXORQUIA: Era el dret del senyor a rebre la legítima en cas que el pagès morís sense fer testament.

FERMA D'ESPOLI FORÇADA: Quan el pagès casava una filla, havia de pagar una quantitat com a garantia perquè si s'havia de retornar el dot, no hi hagués risc per al senyor de perdre el domini directe del mas.

CUGUCIA: En cas que l'esposa del pagès cometés adulteri, el senyor es quedava amb la meitat dels béns de la dona. Si el marit ho sabia, el senyor se'ls podia quedar tots.

Hi havia altres costums feudals que deixaven els remences humiliats i en total indefensió, com els que permetien el maltractament del senyor, el dret de cuixa (el dret del senyor de tenir relacions sexuals amb una noia la seva nit de noces), alletar els nadons del senyor, o el del dret de flassada del cap de casa (que obligava a donar la millor flassada d'una família quan moria el pagès). La majoria d'aquests costums es van abolir amb la sentència de Guadalupe.

DOCUMENTS INÈDITS

LA CIUTAT DE BARCELONA CONTRA ELS REMENCES

El 20 de gener del 1485 fou posada la bandera a la finestra de la Casa de la Ciutat i començà l'allistament de la gent de guerra que s'havien d'enfrontar als pagesos. A conseqüència de l'assalt dels remences contra Granollers, el 3 de febrer, el municipi es decantà per l'acció directa i reclutà noves forces.

El 1 de març del 1485, en tenir notícies del setge del castell de Sentmenat per bandes de remences, es decretà la sortida d'una host. Composta principalment de cavalleria, aconseguí alguns èxits contra els pagesos entre l'1 i el 10 de març, aixecant el setge de Sentmenat i expulsant l'enemic de Granollers. Davant la imminència d'un compromís afavorit per Ferran el Catòlic, els consellers de Barcelona cregueren que havien de donar un últim cop d'efecte contra uns revoltats que segons ells havien traspassat tots els límits de la decència. Però la partida de la nova host demorà uns dies per la intronissió de les autoritats reials, que volien romandre neutrals i esperaven la resolució de Ferran II.

200 CAVALLS I 300 INFANTS

Tanmateix, en arribar notícia del setge de Mataró pels pagesos, el mateix lloctinent demanà la partida immediata d'una expedició. Aquesta sortí el 22 de març, comandada pel conseller en cap, Jaume Destorrent, amb dos-cents cavalls i tres-cents infants; entre els personatges notables es trobaven els bisbes d'Urgell i Vic i multitud de cavallers, donzells i ciutadans honrats.

El 24 travaren combat amb els remences a Llerona; foren cent homes a cavall els que s'avançaren des de Montcada, seguits de la resta de la host. Arribaren just a punt a Llerona, quan els pagesos calaven foc a l'església on s'havien refugiat els defensors; amb una gran càrrega de cavalleria desorganitzaren els nou-cents o mil remences que es trobaven a la població, els feren posar en fuga i en captivaren molts, entre ells el cabdill Pere Joan Sala. Després de pentinar el territori a la recerca de remences dispersos, tornaren a Barcelona el 4 de maig, on van ser felicitats efusivament pel Consell de Cent.

El document que presentem en aquestes pàgines (AHCB, Consellers, Política i Guerra, 1C.III-3, doc. 134) parla del reclutament de les tropes a cavall de Barcelona que anaren a sufocar la revolta remença. El document recull

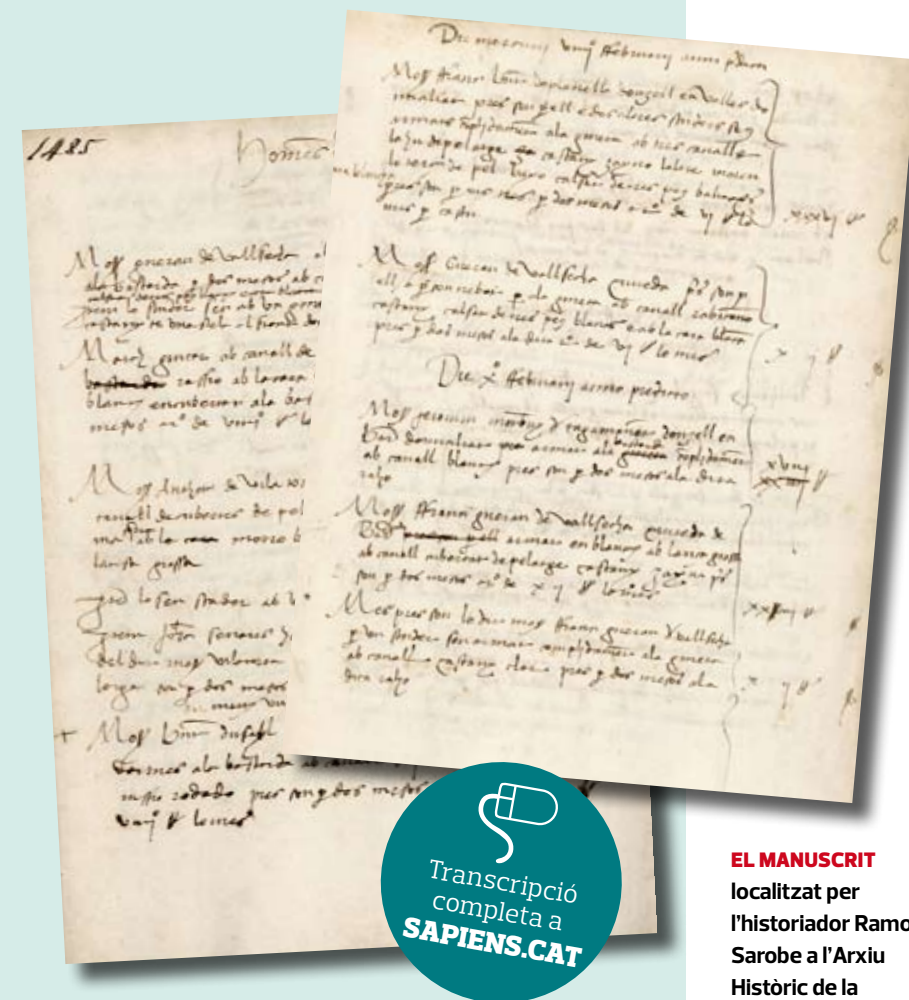
dos moments: el primer (folis 1r-7v), del 7 de febrer al 22-24 de març, quan la host surt de Barcelona per escometre els remences que atacaven Llerona. Durant aquells dies es recluten homes a cavall i se'ls paga una soldada de dos mesos segons el seu armament. El segon moment (folis 8r-9r) és el 7 d'abril, a Granollers, on es procedeix a la paga per més dies per als integrants de la cavalleria, ja amb vista a la persecució dels pagesos foragitats.

TRES TIPUS D'ARMAMENT

Degué existir una llista igual per als homes a peu, que no s'ha conservat. Així mateix, la llista comprèn només els homes a cavall que foren pagats pel municipi. Per a l'allistament, els interessats es presentaven a la taula on era avaluat l'armament que aportaven. Aquest armament podia ser de tres tipologies: arnès

blanc (arnès metàl·lic complet i tancat, amb llança grossa i cavall encobertat); a la bastarda (arnès metàl·lic amb menor grau de protecció, cavall encobertat); i a la geneta (armadura lleugera, com ara cota de malles, i cavall sense proteccions). Segons la categoria de l'armament, el reclutat rebia dotze, nou o sis lliures per mes. A més, cada reclutat havia de portar un cavall escaient per a la guerra. En la llista s'anotava l'aspecte del cavall: substituir-lo per un altre d'inferior categoria comportava la pèrdua del sou.

Els allistats són tant nobles (cavallers i donzells) com membres del patriciat urbà (ciutadans honrats), i també menestrals de la ciutat (hi ha un carnisser, un barreter, un moler, un tintorer, un mercader i un barber). A vegades un noble o un patrici aporta soldats del seu seguici o família, però ell mateix no s'allista per

Transcripció completa a SAPIENS.CAT

anar de campanya. Sovint, el principal allistat, que s'arma de blanc o a la bastarda, es fa acompanyar d'alguns homes a la geneta. Només un combatent no porta cavall, un home d'armes de Joan de Vilatorra, que porta una llança llarga i una maça, i cobra dues lliures.

NO NOMÉS DE BARCELONA

En total, hi ha aquest nombre de combatents: amb arnès blanc, 4; a la bastarda, 34; a la geneta, 52; i a peu, 1, més un secretari del capità i dos trompetes. En total noranta-quatre persones, que concordarien *grosso modo* amb els cent combatents barcelonins que s'avançaren per escometre els remences a Llerona. Val a dir que, tot i formar part de la host barcelonina, no tots són de la ciutat: hi ha catalans del Vallès, de Sant Boi, de Puigcerdà i un valencià, a més d'un navarrès, un portuguès i un castellà. També es parla d'un *ginet sart*, però sembla que es tracta d'un cavall sard per muntar a la geneta.

En la segona part del document hi ha alguns canvis. Resulta obvi que després de Llerona la host disminuí, no tant pel nombre de baixes (que fou negligible) sinó perquè hom considerà que la seva contribució a la campanya ja havia finalitzat. Tot i així, també hi trobem la incorporació de nous combatents, que es dedicaren a la persecució dels pagesos fugits després de la derrota. **RAMON SAROBE** ÉS HISTORIADOR

EL MANUSCRIT localitzat per l'historiador Ramon Sarobe a l'Arxiu Històric de la Ciutat documenta la composició de l'host que va sortir de Barcelona per derrotar els remences. A l'esquerra, soldats feudals reprimint una revolta pagesa.

I el que és pitjor, al cap de pocs anys i ja en el regnat de Ferran el Catòlic, les Corts van aprovar la constitució "Per lo senyor", on s'imposaven les tesis de nobles i eclesiàstics pel que fa al conflicte pagès. A canvi d'aquest canvi de rumb, el rei havia rebut 300.000 lliures. Els mals usos tornaven a ser del tot legals: més d'un segle de lluita semblava no haver servit per a res... I no contents amb això, els senyors van demanar compensacions per les destrosses que havien patit a les seves terres durant els conflictes. La humiliació era màxima.

El rei Ferran, conscient del malestar dels remences, tenia por que Francesc de Verntallat preparés una nova revolta armada, i el va intentar desposseir dels castells d'Hostoles i de Rocacorba que havia rebut com a pagament pel seu ajut durant la guerra —juntament amb el títol de vescomte. Verntallat va advertir que no pensava tornar els castells (tot i que al final ho va fer), però que podien estar tranquils perquè no agafaria mai més les armes, i menys contra una monarquia que sempre l'havia ajudat. En aquell moment formava part del bloc de pagesos benestants que confiaven en la via legislativa per resoldre el conflicte i que estaven disposats a pagar censos i drets als senyors a canvi d'abolir els drets abusius.

Però molts altres remences no tenien cap intenció de continuar lligats als nobles de cap manera. No en tenien prou amb la "propietat útil" de les terres: volien la propietat total, a més de la llibertat. I per això necessitaven donar una resposta contundent que no passava pel pacte. Pere Joan Sala, pagès de Granollers de Rocacorba, era un d'ells. Havia après les arts militars al costat de Verntallat, però després de la guerra es va allunyar de les seves tesis moderades i es va convertir en el líder del sector revolucionari.

PERE JOAN SALA ENTRA EN ESCENA

La seva primera acció va deixar glaçats els que poguessin creure que el conflicte remença estaria enterrat només perquè ho deien un grapat de lleis noves. El 12 de març del 1482 algú va trobar el cos sense vida de Joan Desvern, un recaptador de Girona que havia anat a cobrar censos i prestacions endarrerides als pagesos de la vall d'Amer. Va morir travessat per una sageta disparada amb una ballesta a Sobre-roca, baronia de Santa Pau, molt a prop del poble de Pere Joan Sala. El van detenir amb un altre company,

però el van alliberar uns dies després; potser perquè pensaven que si penjaven Sala crearien un mite que donaria molta força als pagesos descontents. El que no sabien era que deixant-lo lliure, la rebel·lió era imparabla.

La corona, amb la por al cos, va prohibir que els remences tinguessin cavalls, i també va fer una crida als oficials reials perquè fessin complir la constitució que restablia els drets abusius als senyors. Al costat d'això, Ferran permetia que els remences es continuessin reunint per trobar solucions al seu problema. Una barreja de repressió i màniga ampla que, lluny d'aconterar ningú, augmentava el malestar general.

FRANCESC DE VERTALLAT EL CAP REMENÇA MODERAT

Va néixer a Sant Privat d'en Bas el 1426. Aquest poble de la Garrotxa formava part del que anomenaven *la Muntanya*, el cor del territori remença. Era fill del donzell Francesc de Puigpardines, i formava part de la baixa noblesa rural; eren remences rics. Encara que treballava de pagès, doncs, era una persona amb un cert nivell social i cultural.

HABILITAT MEDIADORA

Això, sens dubte, va ajudar a fer que es convertís en un home de referència tant per als remences com per a la corona, que el va tenir com a interlocutor a l'hora de negociar. A més, durant la guerra civil (que va coincidir amb la primera guerra Remença) va

posar les seves tropes al servei de Joan II i van lluitar amb una gran eficàcia, per la qual cosa va ser nomenat capità reial. Per pagar-li aquesta feina, el rei li va donar tres castells i el va nomenar vescomte d'Hostoles, privilegis als que més tard va haver de renunciar.

Com a remença moderat no va prendre part en la segona guerra, però va mantenir el control de la Muntanya, i va tornar a tenir un paper polític de primer ordre quan el conflicte armat es va acabar: va ser clau en l'assemblea remença d'Amer el 1485, en què es va acordar buscar un pacte amb l'arbitratge del rei, i en el pacte en sí mateix, la sentència de Guadalupe, en què va prendre part com a síndic. Va morir el 1499 a la seva casa de Sant Feliu de Pallerols.

PERE JOAN SALA EL CAP REMENÇA REVOLUCIONARI

Nat a Granollers de Rocacorba, al Gironès, Sala va ser el lloctinent de Verntallat durant la primera guerra Remença, i es va formar militarment al seu costat. Quan es va acabar el conflicte el 1472 i va veure que tots els seus esforços per ajudar el rei Ferran II no havien servit per resoldre la situació dels pagesos, va quedar molt decebut, i va optar per tornar a agafar les armes.

Sala se sentia allunyat de la postura dels remences moderats, que acceptaven mantenir les estructures sempre que s'acabessin els mals usos i les servituds. Ell creia que calia trencar la relació amb els senyors, i obtenir la propietat de les terres. Va ser un dels autors de l'atemptat contra

el recaptador Joan Desvern, i després va liderar la segona guerra Remença (1484-1485). Després d'una campanya ràpida per Osona, el Maresme i el Vallès, passant per Girona (on no va poder entrar), el van derrotar a Llerona el 24 de març del 1485. Quatre dies més tard el van executar a Barcelona.

RAUXA I CARISMA

Alguns historiadors opinen que els seus sorprenents èxits en la primera part de la guerra van tenir l'ajuda oculta del rei. I que la seva derrota probablement es va deure a una estratègia militar imprudent, ja que al contrari de Verntallat, es va atrevir a sortir de la protecció de la Muntanya per lluitar en zones on eren molt més vulnerables, i es va acostar massa a Barcelona.

L'agost del 1484 van aparèixer clavats a les portes de la catedral de Girona pamflets en què s'animava els pagesos a no pagar cap tribut. La resposta a tot plegat va ser enviar un home, Gilabert Salbà, a agafar Pere Joan Sala i els seus seguidors, i obligar la resta de pagesos a complir la llei. Així, Salbà es va convertir en el nou objectiu dels revoltats. El 22 de setembre d'aquell any, Sala va liderar un grup de 350 pagesos armats que van atacar l'expedició a Mieres. Salbà va perdre un ull, un soldat va morir i el veguer de Girona, que l'acompanyava, el van fer presoner. Davant d'aquest fet tan greu, el virrei, l'infant Enric, va donar l'ordre de mobilitzar les hosts feudals i convocar el sometent per atrapar Pere Joan Sala. La temperatura pujava per moments.

FRONT OBERT AL VALLÈS

Sala, com a resposta, va començar a estendre la revolta de manera pacífica: va entrar a diversos pobles al crit de "Sala, Sala, Sala, Sala, visca el rei, visca el rei, visca el rei!", i allà explicava als pagesos que no havien de pagar més impostos als senyors, i també nomenava un lloctinent que jurava fidelitat a Sala. Tot anava bé fins que van voler entrar a Girona i els van tancar les portes. Els remences hi van posar setge. El 30 de desembre el rei Ferran va ordenar a l'infant Enric d'actuar contra els revoltats.

A l'inici del 1485, amb Girona assetjada, van enviar un emissari a negociar amb Pere Joan Sala. Però no van acceptar les seves condicions i es va començar a preparar una gran batalla. Granollers era l'objectiu: mil homes hi van entrar el 3 de febrer, van ocupar la ciutat, la van saquejar, i hi van matar dos cavallers i un ciutadà. La guerra anava forta de debò, i així va ser també la resposta de l'altre

bàndol. L'1 de març, de Barcelona en va sortir un exèrcit, dirigit per Joan de Cardona, on hi anaven els bisbes d'Urgell i de Vic, a més de 80 cavalls, 120 genets i 400 peons amb llances, pavesos i ballestes. El dia 5 l'exèrcit va recuperar Granollers mentre els pagesos es feien forts a Caldes.

L'alçament va estendre's en altres zones de la plana de Vic i el Vallès Oriental, amb l'ajut d'un nebot de Pere Joan Sala anomenat Bartomeu. Contra ell, hi van enviar el veguer de Barcelona, protegit per 60 cavallers i alguns peons. En l'enfrontament, hi van morir un home i vuit cavalls, i el que quedava del grup va fugir a cuita-corrents. Barcelona, que veia els remences massa a prop de les seves muralles, havia entrat a la guerra.

El 22 de març, de la ciutat comtal, van sortir una host encapçalada pel conestable d'Aragó Joan de Prades i el conseller en cap de Barcelona, Jaume Destorrent [vegeu desglossat amb documents inèdits a la pàg. 30]. Potser si els remences haguessin estat a la Garrotxa, les Guilleries o el Montseny haurien vençut.

El problema va ser que la zona on es trobaven era massa propera a Barcelona, fet que permetia enviar tropes amb facilitat i rapidesa. A més, van plantejar una batalla a camp obert sense disposar de cavalleria, un veritable suïcidi en l'època, i tampoc van aconseguir augmentar els seus efectius durant els mesos de campanya.

Així, quan es van trobar les dues tropes a Llerona, l'exèrcit els va esclafar: els remences hi van deixar 200 cadàvers i 200 presoners, entre ells, Pere Joan Sala, a qui van detenir. La sentència va ser exemplar: el van dur fins a Barcelona arrossegat per una mula, el van passejar així per la ciutat, i el van esquarterar i degollar. El seu cap el van penjar al Portal Nou com a advertència.

La mort de Sala va ser la fi de la guerra i la derrota dels remences però calia pacificar el conflicte. Per fer-ho, Ferran II va recórrer de nou a Francesc de Verntallat. Ell va ser un dels representants remences que van anar a Extremadura per pactar amb els altres estaments la fi del conflicte. Després de llargues negociacions, el rei va signar la sentència arbitral de Guadalupe el 21 d'abril del 1486.

Les claus de la derrota van ser la proximitat de Barcelona, el plantejament d'una batalla a camp obert sense disposar de cavalleria i el fet de no poder augmentar els efectius

WHITE IMAGES/SCALA, FLORENCE

ELS VAIVENS DEL CATÒLIC. Ferran II (a la imatge, amb la reina Isabel) va ser un dels signants de la Sentència arbitral de Guadalupe per pacificar un conflicte que ell mateix havia propiciat amb la seva política errant.

El món que havien somniat i pel qual hi havien deixat la pell generacions de pagesos no era possible. I el camp català, al contrari del que alguns historiadors han defensat, no es va convertir en una bassa d'oli. De Guadalupe, en van sortir reforçats els pagesos grassos, mentre que els altres van continuar fent la viu-viu, suportant situacions dures i amb un malestar larvat que va durar molt de temps.

El que sí que era nou era la certesa que una classe sotmesa podia organitzar-se i protagonitzar un moviment popular massiu en defensa dels seus drets. Els remences van fer la primera revolució catalana, i van aconseguir el reconeixement que en altres llocs del món només va arribar uns quants segles més tard. ■

AGNÈS ROTGER ÉS ESCRITORA.
ÀNGELS CASALS ÉS PROFESSOR D'HISTÒRIA MODERNA A LA UB.
VALENTÍ GUAL ÉS CATEDRÀTIC D'HISTÒRIA MODERNA A LA UB.

PER SABER-NE MÉS

- ALCALÀ, CÉSAR. **Les guerres remences.** Barcelona: Editorial UOC, 2010.
- FREIXA, MIQUEL. **Francesc de Verntallat. Cabdill de remences.** Barcelona: Editorial Base, 2010.
- VILAR, PIERRE. **Catalunya dins l'Espanya Moderna** (volum segon). Barcelona: Edicions 62, 1997.
- VICENS I VIVES, JAUME. **Historia de los remensas en el siglo XV.** Barcelona: Ed. Vicens Vives, 1978.
- 📄 Pàgina web amb molta informació: www.remences.com

